

EL BOU

En general es dona per acceptada la teoria que el bou del bestiar festiu és un element supervivent de l'antic entremès del Naixement de Jesús, que sortia a les processons del Corpus medieval. Si repassem el que coneixem dels bous amb atenció, de seguida descobrirem que aquesta afirmació només és parcial i que de bous festius n'hi ha més d'una mena.

En primer lloc, tot l'entremès de Betlem dels segles XV i XVI anava muntat damunt d'una *roca* o *castell*, és a dir un cadafal amb rodes com els dels misteris de Setmana Santa, però amb persones reals en lloc de figures. Si tenim en compte l'amplada dels carrers d'aquells temps per on passava la processó, podem deduir les dimensions de la *roca* i per tant és ben fàcil de suposar que a dalt tots els personatges que hi apareixien eren vius.

Per altra banda trobem el bou de cartró o de fusta com un animal mans i de lluïment, qui sap si com a reminiscència arcaica dels cultes antics als animals estèrils, als que s'honorava per demanar fertilitat. Si donem un cop d'ull al Naixement, ens trobem amb un bou i una mula, tots dos animals estèrils que fan companyia a un Sant Josep i a una Verge Maria, també estèrils a la seva manera.

Aquest bou festiu, a la Barcelona del segle XV,

depenia del gremi de carnisers i tenia un caire representatiu, havent servit de cavalcadura per al portador del penó del gremi. Un exemple el trobem a l'any 1589, quan es van fer festes per l'entrada de Felip II, dalt del bou hi anava *un dels prohoms cavalcant la simulada bèstia; en arribar davant del monarca descavalcà i li donà la mà.*

A Catalunya no s'estilen actualment entremesos muntats per persones, però, a França, l'ase de Pézénas anava muntat per un nen i una nena. A la ciutat belga d'Ath, per la festa de la *Ducasse*, l'àliga bicèfala que és portada per un home va cavalcada per un nen i el *Cheval Bayard*, un enorme cavall de sis metres d'alt i portat per setze persones, porta a dalt a quatre nens que representen els fills d'Amion.

La mulassa de Solsona que va muntada per un ninot setcentista que fuma un cigar, anomenat *Antonio Ricu*, potser és un referent que ens indica que antigament alguns entremesos animals anaven cavalcats.

Des del segle XV al XVII el bou va sortir amb assiduïtat. Al 1716, el Decret de Nova Planta de Felip V va acabar amb la importància dels gremis a la processó i el de graners, que en aquell temps es feia càrrec del bou, el va lliurar a la parròquia del Pi on hi tenien un altar. Sembla que amb els anys la figura anà perdent el seu caràcter solemne, per-

Els gegants en companyia de les àligues, el drac, l'*Antonio Ricu* i el bou. Arxiu: Jan Grau.

Mataró. Les Santes. Momerota. Foto: Elisabet Giró.

què a finals del segle XVIII era anomenat popularment *l'ase del Pi*. El darrer cop que va sortir al carrer va ser l'any 1839, per la celebració del final de la Guerra dels Set Anys.

En aquest darrer període el bou havia perdut el seu sentit representatiu i anava davant la processó, just després del venedor de ventalls, com consta en els fulls de rengle de l'època. El seu paper era juganer i investia al públic.

A la tradició catalana s'ha representat a sant Sadurní acompanyat d'un bou o d'un brau. No deixa de ser curiós que, tant el gremi de carnisers com el de graners, a molts indrets de la nostra geografia tenien aquest sant com a patró.

A més d'aquests dos tipus de bou en trobem d'una altra mena al Maresme. Antigament a Canet de Mar, per Carnaval sortia un bou anomenat momerota, que es passava les festes empaitant a tothom, especialment a les dones, donant cops de cap o etzibant guitzes a tort i a dret. El dimarts de Carnaval feia cap a la plaça on la gent se li tirava damunt per tustar-lo i masegar-lo. Finalment es decidia que havia de morir i tots els que tenien escopeta li engegaven un reguitzell de trets de fogueig. Quan la bèstia queia morta es dessagnava i la gent anava a collir la sang amb tota mena de recipients. La simulació es feia perquè sota la carcassa hi duïen un bot de vi que feien rajar en el moment de la mort.

Les actuals momerotes de Mataró són bous moderns que pertanyen al bestiar de foc, perquè les seves envestides són reblades per les "carretilles" que porten a les banyes. No es coneix que aquesta momerota tingui res a veure amb un anterior bou de la tradició mataronina. El nom s'aplicava a un personatge que servia per a fer por als nens i a un altre de carnavalesc que duïa una figa lligada amb un cordill que penjava d'un pal i feia bovejar a la canalla.

Mentre la momerota de Canet lliga amb la tradició egípcia del bou Apis, que era entronitzat per tot un any i al final d'aquest era sacrificat, la de Mataró en canvi té a veure amb el bou embolat, costum que es manté en alguns indrets de les terres de l'Ebre i de la resta de península. Es tracta d'un bou real al que posen unes boles de greix a les banyes i les encenen.

A l'edat mitjana era molt comú a Catalunya el deixar anar bous pel carrer com a joc festiu. Avui a les terres de l'Ebre encara és un costum ben estès el deixar anar bous o vaquetes, fer el bou embolat o el bou capllaçat. No és estrany, doncs, que els nostres avantpassats medievals tinguessin el de la processó com un bou solemne i representatiu, ja que el fet rebel i juganer de l'animal el tenien amb els de veritat.

D'antic es coneix la presència de bous festius a Manresa fins al segle XIX, a Valls al 1712, a Vic entre el segle XVIII i el XIX o a Tortosa a partir del 1557. Dels antics, el més característic és el de Solsona que durant molts anys va ser l'únic bou festiu que es mantenia en actiu.

Actualment ja tornem a tenir bous festius al carrer que fan companyia al de Solsona: les momerotes de Mataró que són dels anys 1979 i 1982; el bou de Tortosa recuperat a inicis dels 80 i que sembla més un brau que un bou; els de Barcelona i de Tarragona que formen part del seguici solemne...

Una menció especial mereix la vaca de Vacarisses, anomenada *Xula*, que va ser creada fent referència al nom de la població. Aquesta vaca s'ha casat fa poc amb el bou del Vendrell i d'ells es pot dir que cap dels dos podrà posar banyes a la seva parella perquè ja en porten.

Jan Grau
28/02/97

Barcelona. Bou Raval. Mercè 1995. Foto: Elisabet Giró.

GE GANTS

Primavera 1997 Número 37

P.V.P. 400 Ptes.

